

Մական՝ նախապէս զգալ վճռական րոպէն՝ որուն անձկութեամբ կը սպասէր ինք, փութալ ծունր դնել անկողնին քովի աղօթարանին վրայ, փաթթուիլ իմացելութեան ու այդ դիրքի մէջ հեղիկ լուիկ աւանդել հոգին՝ այնպիսի շնորհք մըն է որուն քիչեր արժանացած են Աստուծոյ ճշմարիտ ծառաներէն: Կը հաւատամ ես՝ եւ ինձ հետ բոլոր Միաբանակիցներս՝ որ վերին յարազուարճ խումբերուն մէջ է աւոր հոգին, բայց մեղմէ ալ հեռացած չէ բոլորովին. իր թողած անմահ յիշատակներով ան կը թեւածէ ամէն օր մեր մայրաւանքի սրահներուն, սենեակներուն եւ ամէն անկիւններուն շուրջ: Այս բանին կը վկայէ նաեւ Միսիթարեան նոր սերունդը, որ կատարելապէս ըմբռնած է այս Մեծ Անձին ինքնութիւնը՝ առանց աչքով զայն տեսած ըլլալու: Նայեցէ՛ք մեր երիտասարդ Վարդապետներէ մին ի՛նչպէս ճշգրիտ կը պատասխանէ սա հարցումին՝ թէ ո՞վ է Հ. Ալիշան. «Մարդկային հոգին իր իմացական արտադրութիւններէն կը ճանչցուի: Այս սկզբունքով՝ ակնարկ մը նետենք այն հոգւոյն վրայ եւ այն մտքին վրայ՝ որ Վոսիորի ծաղկէնկար ափունքին վերեւ արուեսակի նման ծագեցաւ եւ Ադրիականի եզրին՝ իբրեւ փարոս փայլեցաւ եւ պիտի փայլի միշտ իր անաղօտ ցոլքերով: Լայն ու երկայն յիսուսակոչ ճայնի մէջ է այս մեծ հոգւոյն ամբողջ հոգեբանութիւնը: Ծովածաւալ հմտութեամբ մարդկային դիտութեանց տիրանալէ եւ իմաստասիրական հարցերը քննելէ ու պըրպտելէ ետքը, հոն կը գտնէ միակ խաղաղաւէտ հանգրուան իր բոցավառ տենչերուն: Ահա՛ Նահապետին մեծութեան գաղտնիքը, որով գիտցաւ իր անձին մէջ ներգաշնակօրէն միացնել ճշմարիտ ազգասիրութիւնը ճշմարիտ աստուածսիրութեան եւ հանճարին մեծութիւնը խոնարհ վանականութեան հետ»⁽⁹⁾:

* * *

Խօսքս աւարտելու առեն՝ իմ միտքս կ'իշխայ վերջին կարեւոր հարցում մըն ալ: Հ. Ալիշան պիտի կարենա՞ր արդեօք հասնիլ դրական եւ բարոյական կատարելութեանց բարձունքը՝ եթէ Միսիթարայ կերտած այս տան մէջ դաստիարակուելու բախտաւորութիւնը չունենար: — Պատասխանը յայտնի է: Իր իսկ խոստովանութեամբ՝ Աստուծոյ հետք՝ ան ասոր կը պարտի ամէն երախտաւորութիւն: Քանի՞ քանի հանճարներ ոտնակոխ եղեր ոչնչացեր են՝ ճանապարհի վրայ ինկած ծաղիկի մը նման: Սոյն մաքուր մթնոլորտի մէջ է որ ան կրցաւ կատարելագործել ինքզինք ի փառս Աստուծոյ եւ յօգուտ իր տառապեալ Ազգին:

Մաղթելով որ անոր փրկաւէտ սկզբունքն ու ներշնչումները ծաւալին արդի աշխարհիկ Հայութեան մէջ, կը դնեմ այս քանի մը տողերս իր մահաբանին առջեւ իբր նշան իմ անսահման հիացումիս եւ որդիական զգացումներուս:

Հ. Թ. ԹՈՄԱՅԱՆ

Կ'ապրէր, մանաւանդ ներքին նահանգներուն մէջ: Անով հանդերձ՝ ես ինքս նախ պատեհութիւնը ունեցայ Խարբերդի վերի քաղաքին մէջ հանդիսաւոր Պատարագ մատուցանելու մեր մեծ Հանգուցեալին համար եւ հոգեհանգիստ կատարելու՝ պարտուպատշաճ ներբողեանով: — Նոյնը կատարուեցաւ նաեւ վարի քաղաքին մէջ՝ ողբացեալ Իսրայէլեան Եպիսկոպոսին կողմէ՝ հանդերձ դամբանական ճառով Արհ. Նաղլեան Գերպ.ին, որ տակաւին պարզ վարդապետ էր:

⁽⁹⁾ Հ. Կարապետ Ամատունի, «Բազմավէպ» 1925-26:

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Այս անգամ ալ հաճոյքն ունինք մեր սիրելի ընթերցողներուն հրամցնելու քերթող — նահատակ Դանիէլ Վարուժանէն երկու թանկագին պատառիկներ:

Առաջինը՝ Փրանսերէնը «Հայկակնքուն արորանք» (հրատարակուած «Ցեղին սիրտ»-ը քերթուածներու հատորին մէջ) քերթուածին, նոյն ինքն նահատակ հեղինակէն ուղղակի Փրանսերէն գրուած եւ կամ թարգմանուած եւ հրատարակուած իր ուսանողութեան շրջանին՝ Կանտի մէջ: Երկրորդը՝ անտիպ նամակ մը՝ զոր ուղ-

ղած է իր նախկին Մ.—Ռափայէլեան աշակերտակիցներէն մէկուն, ծանուցանելով թէ Կանտէն վերադարձին սկսած է տենդոտ գործունէութիւն մը ազգային կրթական եւ հրապարակական կեանքի, ինչպէս մտադրութիւնը յօրինելու «Հացին երգը» իր Հայ մշակականը:

Յաջորդաբար Փրանսերէն ուրիշ նշխար մ'ալ պիտի հրատարակենք՝ եւրոպացի հրատարակիչներու գնահատանքով եւ աւոր քերթողական տաղանդին գովեստով: ԽՄԲ.

POEME ARMENIEN

C'est une tombe bâtie de cyprès et teinte de sang.
Des hiboux hullulent alentour et l'ouragan le berce de ses mains divines.

De ses cerceaux pendent des chapelets de perles bleues, telles des larmes du ciel qui s'y seraient gelées.

Dans l'humidité et la fumée, dont la cabane est remplie, le vieux berceau inéluctablement se balance, comme la vieille vengeance de mon âme.

Il est un abîme infini où l'Arménienne couche ses lionceaux, où les baisers et les roses parfument l'odeur âcre du sang.

Aucun sein maternel ne s'incline sur lui, les ténèbres y sont mères et les foudres des têtes.

ՀԱՅԿԱԿՆԵՐՈՒՆ ՈՐՈՐԱՆԸ

Շինուած է ան մոռնով՝
Եւ արիւնով ներկրած.
Կ'երգեն բուրբ իրեն քով.
Կ'օրբ մըրրիկը կատղած:

Կամարէն վար կը կախուի
Կապոյտ կապոյտ ուլունքներ. —
Արցունքներն են երկրնիս՝
Ինկեր ցուրտէն հոն սառեր:

Խոնաւութեան մէջ, մուրին,
Որով խըրհիթն է լեցուն,
Լուռ կը մօմի օրոցքն հին,
Հին վրէժին պէս իմ հոգւոյն:

Անդունդ մ'է ան՝ ուր Հայն իր
Վիշապներն հետս կը ծընի,
Ուր համբոյրներն, վարդերն հիր
Կը բուրբն հոտն արիւնի:

Ոչ մէկ գիրք ծոց ծնողական
Հոն կը բանայ իր երկինք.
Խաւարներն հոն մայր կ'ըլլան,
Եւ կայծակներն ալ՝ ըստինք:

*Au milieu de ses gémissements et de ses rau-
ques sanglots l'enfant pâle grandit, dans des
mains d'amis, dans des mains de hasard,
l'enfant pâle grandit.*

*Demain ce sera un révolutionnaire aux yeux
flambant de liberté — la crèche nous don-
nera un nouveau Messie; le berceau Ar-
ménien un révolté!*

DANIEL VAROUJEAN.

Université de Gand.

Ու նիչերու մէջ, լացի,
Տըժգոյն տըղան կը մեծնայ
Բարեկամի, դիպումս
Զեռքերու մէջ կը մեծնայ:

Եւ գուցէ վաղն ան ըլլայ
Ռազմիկ մ'հրաշեայ, շանքող ամպ-
— Մեզ մասերն Յիսուս մը կու տայ՝
Իսկ հայ օրոցքն՝ Ապրստամբ...

ԳԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

«Յեղին սիրտը» (1909)

17 - 30 - Նոյեմբեր 1909

Սիրելի Գ...

Հոս կը գրադիմ ուսուցչական պաշտօնով: Բանախօսութեանցս շարքը
սկսած եմ տալ խիստ յաջող եւ մրրկոտ:

Տակաւին մէկ ֆերքուած մը գրած եմ Տանկաստան գալէս ի վեր,
«Հրաշքին աղբիւրը»: Յաջող: ... լաւ սորվէ, յաջողութիւն կը մաղթեմ, եւ
սիրտս կը նսկի երբ կ'իմանամ թէ արգելքներ կան լարերդ կաշկանդող:

Քաջութիւն, սիրելի Գ..., հարկաւ օր մը վերստին նակատդ՝ կը համ-
բուրեմ:

«Հացին երգը» գարնան դէմ պիտի սկսիմ: Այդտեղի ընկերներուս բարեւ
բրէ եւ ըսէ՝ որ չվշտանան լուրքենէս: Սաստիկ գրադուած եմ, սաստիկ: Նոր
լուր մը. զինուորագրուած եմ: Քանի մը ամիսէն Casernներու վառօդային օդը
կը ծծեմ: Ի՞նչ առողջութիւն քոքերու համար. խեղճ ֆերքող: Ընդունէ՛ համ-
բոյրներս,

Բոյդ

Պատանքի պատանք

(Հասցէն՝ Թուրքերէն, եւ ստորեւ)
ԲԲԳՆԻՔ, ՍԵՐԱՍՏԻԱ

Ս. ՊԱՏԱՆՔՆ ԵՒ ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Այս խորագրով յօդուածի մը հանդիպե-
ցանք իտալական Միլան հրատարակուող
«Corriere della Sera» լրագրին մէջ (8
փետր. 1939) եւ նիւթով ու գիւտով հե-
տաքրքրական նկատելով զայն՝ հոս թարգ-
մանաբար կը հրամցնենք մեր ընթերցող-
ներուն: Ս. Պատանքին կամ Սիւնդոնին
չուրջ գիտական նոր բացատրութիւն մը
ձեռք ձգողը իտալացի երեւելի ուս. Յով-
հանէս Յուտիքա-Քորտիլիա բժիշկն է, որ
իր գիւտին ամբողջական բացատրութիւնը
պիտի տայ Իտալիոյ Գիտական Կաճառին
առջեւ:

Իտալացի Ուս. Յուտիքա-Քորտիլիա
բժիշկը, մարդկային բազմաթիւ դիակնե-
րու վրայ կատարած իր կրկնակ փորձե-
րով, յաջողած է սաւանի մը վրայ ար-
տաստել գիական ամբողջական նկարը,
յատկապէս զիմագիծը, իրապէս ճանչ-
ցուելու աստիճան: Եւ այսպէս գտած է
գիտական բացատրութիւնը տալ Յիսուսի
Ս. Պատանքին՝ որ Թորինոյ քաղաքը կը
գտնուի, հաւաստելով թէ անիկա նկար-
չական յորինուածք մը չէ, այլ Յիսուսի
մարմնոյն վրայէն Փիղիքապէս վերարտա-
դրուած Անոր իրական զիմագիծը:

Ս. Պատանքի իրականութեան խնդրով
դրադող ոչ մէկ գիտնական չէր կրցած
ցարդ անոր կազմութեան եւ իրականու-
թեան մասին Փիղիքապէս այսքան համո-
զիչ բացատրութիւն մը տալ:

Բնականօրէն, ինչպէս Ս. Պատանքին
զիմագիծը, այսպէս սաւանի վրայ ար-
տաստուած ո՛ր է գիական մը պատկերը
ժխտական է եւ լուսանկարութեամբ սպա-
հին վրայ դրականի կը փոխուի. ասկէ
կը հետեւցնենք որ գիական զիմագիծը
ճշգրտօրէն վերարտադրուել է, ինչպէս
էր իրականին մէջ, եւ ոչ թէ պարզապէս
գիմակ մըն է (mascherone), որ կ'ունենանք
երբ գիական դէմքը ներկենք եւ վրան ճըն-
շումով կտաւ մը հանդէսցնենք:

Քորտիլիայի բացատրութիւնը վճռական
արժէք կը ստանայ երբ Ս. Պատանքին վա-
ւերականութեան հարցը չօգտինք. փա-
տելով թէ անիկա Քրիստոսի դէմքին բնա-
կան տպագրութիւնն է Փիղիքական օրէնք-
ներու համաձայն, թէ նկարիչի մը գործ

չէ, քանի որ գիտութիւնը եւ գործնական
բժշկութիւնը ցոյց կու տան թէ հնարաւոր
է մեռելական պատանքին վրայ վերար-
տադրել մեռելին ճշգրիտ պատկերը:

Այս գիւտը կը գերազանցէ Ս. Պատանքին
մասին ցարդ արտայայտուած ենթադրու-
թիւնները եւ գիտականօրէն տրուած վար-
կածները, որոնց մէջ ամենէն աւելի զնա-
հատուածը եւ ընդհանրացածն էր Բարիդի
համալսարանին Բօլ Վիննոնի վարկածը,
որ ցարդ լուրջ ընդդիմութիւն չէր դառն
եւ հիմնուած է Գոլատիպ Պատկերահա-
նութեան սկզբունքին վրայ (Images vapo-
rographiques):

Բօլ Վիննոն իր այս սկզբունքին համա-
ձայն, հետեւեալ կերպով կը բացատրէր
Քրիստոսի դէմքին արտատպումը պա-
տանքին վրայ:

Աւետարանը եւ Աւանդութիւնը կը պատ-
մեն թէ Քրիստոսի մարմինը պարուրուե-
ցաւ կտաւի մը մէջ, հալուէէ (Լա. aloès)
եւ զմուռսէ (myrrha) բաղկացած խունկե-
րով մէկտեղ: Պատանքին վրայ արտա-
տպուած մութ-պայծառ մասերը ձեւացած
էին Քրիստոսի մարմինէն դուրս գոլորշա-
ցող տարրերէն, որոնք կը ծծուէին կտա-
ւէն, որ սրսկուած էր ուժեղ հոտաւէտ-
ներով:

Յառաջ տանելով իր ուսումնասիրու-
թիւնները Վիննոն տեսաւ թէ հալուէն կա-
լաքարային (alcaloïde) մարմիններու ներ-
կայութեան առջեւ կը տարբարփոխուի,
փոխարկուելով գորշագոյն նիւթի մը, որ
իր կարգին կը թափանցէ կտաւին մէջ եւ
անջնջելիօրէն կը յարի անոր: Ենթադրե-
լով որ Քրիստոսի չարչարուած մարմինը
պէտք էր իր ծակտիներէն առատ քրտինք
արտահոսել, որ չորնալով բովանդակ
մորթին վրայ թողուց խաւ մը միզազային
(urine) մանրիկ բլբլեղներու, որոնց տար-
բալուծումը նպաստաւորուած գերեզմանի
փակ օդի խոնաւութենէն եւ անշարժութե-
նէն, յառաջ բերաւ աւշակային (ammonia-
que) կաղերու գոլորշիացում մը. որ
տեղի ունեցած է ուղղանկիւնային նա-
ռագայքացումով (projection orthogonale)
պէտք է չօգտինք մէջ մտած ըլլայ
դաստառական մակերեսին հետ, հալուէին
հանդէպ պատճառելով հակադրեցութիւն